

IV.7000.195.2017.BB

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
WARSZAWA

Szanowny Panie Ministrze

W skardze skierowanej do Rzecznika Praw Obywatelskich zwrócono uwagę na pewną kwestię z zakresu prawnej ochrony wierzyciela przed krzywdzącymi go działaniami dłużnika. Skarżąca podkreśla, że przepisy kodeksu cywilnego nie zapewniają właściwej równowagi pomiędzy interesami wierzyciela oraz interesami osoby trzeciej, która dokonała czynności prawnej z dłużnikiem. Problem ten uwydatnia się zwłaszcza wówczas, gdy porównamy instytucję skargi pauliańskiej, przewidzianą przez kodeks cywilny, z podobnymi regulacjami istniejącymi w ustawie z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe (t. jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 2171 ze zmian., dalej: p.u.) oraz w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2016 r., poz. 1574 ze zmian., dalej: p.r.).

I. Funkcją skargi pauliańskiej, regulowanej przez art. 527 i dalsze kodeksu cywilnego, jest zabezpieczenie interesów wierzyciela w wypadku nielojalnego postępowania dłużnika, często realizowanego w porozumieniu z osobą trzecią i na jej korzyść; jednocześnie czynność ta doprowadza majątek dłużnika do stanu zagrażającego zaspokojeniu wierzycieli (W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2004, s. 1369). Skarga pauliańska jest tradycyjną instytucją prawa cywilnego: przyjęta obecnie regulacja w swej

zasadniczej konstrukcji odpowiada regulacji art. 288 – 293 kodeksu zobowiązań z 1933 r. W szczególności przesłanki wystąpienia przez wierzyciela o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną, określone w art. 527 kodeksu cywilnego, są analogiczne do tych przewidzianych przez art. 288 k.z. Zgodnie zatem z art. 527 k.c., gdy wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli osoba trzecia uzyskała korzyść majątkową, każdy z wierzycieli może żądać uznania tej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeżeli dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, a osoba trzecia o tym wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć (§ 1). Natomiast czynność prawna dłużnika jest dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli, jeżeli wskutek tej czynności dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był przed dokonaniem czynności (§3). Kolejne § 3 i 4 tego artykułu wprowadzają określone domniemania dotyczące świadomości osoby trzeciej, która dokonała czynności z dłużnikiem.

A zatem według „klasycznego” ujęcia skargi pauliańskiej, wierzyciel może żądać uznania danej czynności za bezskuteczną w stosunku do niego, jeśli spełnione zostały następujące warunki (W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. Komentarz, op. cit.* s. 1372):

- 1) istnienie wierzytelności;
- 2) dokonanie czynności z osobą trzecią;
- 3) dokonanie czynności z pokrzywdzeniem wierzycieli;
- 4) osiągnięcie korzyści majątkowej przez osobę trzecią;
- 5) działanie ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli;
- 6) działanie osoby trzeciej w złej wierze.

II. W tym miejscu pragnę zwrócić uwagę na trzecią i czwartą z wymienionych przesłanek skargi pauliańskiej, gdyż to one w sposób szczególny (w porównaniu do innych regulacji) kształtują sytuację osoby trzeciej, która dokonała czynności z dłużnikiem. W szczególności istotny jest problem ekwiwalentności świadczeń transakcji dokonanej pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią.

Otóż w świetle ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego, „fakt otrzymania przez dłużnika świadczenia majątkowego w zamian za świadczenie będące przedmiotem zaskarżonej czynności nie musi sam przez się oznaczać, iż pokrzywdzenia nie było. Należy bowiem uznać, że tylko wtedy, gdy dłużnik w zamian za swoje świadczenie uzyskał odpowiedni ekwiwalent, który przynajmniej w tym samym stopniu co zbyty nadaje się do egzekucji i w chwili orzekania

nadal znajduje się w majątku dłużnika, można uznać, że do pokrzywdzenia wierzycieli nie doszło. Jeżeli natomiast świadczenie, które otrzymał, nie było ekwiwalentne (było zaniżone), stanowiło przedmiot lub prawo, z którego egzekucja zazwyczaj jest trudniejsza lub dłuższa, niż z przedmiotu czy prawa wyzbytego, albo jeżeli dłużnik otrzymany ekwiwalent zużył w całości lub w części na inne cele niż zaspokojenie wierzycieli, ekwiwalentność czynności prawnej nie wyłącza możliwości uznania jej za bezskuteczną wobec wierzycieli na podstawie art. 527 § 1 kc” (wyrok SN z dnia 2 października 2007 r., II CSK 323/07, LEX nr 319245, por. także wyroki SN z dnia 7 grudnia 1999 r., sygn. akt I CKN 287/98; publ. LEX nr 147235, z dnia 29 czerwca 2004 r., II CK 367/03, LEX nr 174173). Z kolei w wyroku z dnia 30 listopada 2004 r., sygn. IV CK 285/04, publ. LEX nr 1615115, Sąd Najwyższy stwierdził, że „samo zastrzeżenie ekwiwalentnego świadczenia w czynności prawnej dokonanej przez dłużnika nie wyłącza możliwości uznania takiej czynności za zdziałaną z pokrzywdzeniem wierzycieli i dotkniętą sankcją bezskuteczności względnej. (...) Umowa zawarta pomiędzy dłużnikiem a osobą trzecią może być uznana za bezskuteczną, jeżeli zastrzeżony ekwiwalent to świadczenie, z którego egzekucja jest niemożliwa. Jako przykład takich świadczeń wskazuje się przedmioty majątkowe nie podlegające egzekucji, zobowiązanie do czynienia lub zaniechania oraz pieniądze”.

Podsumowując: tylko w dwóch wypadkach określona transakcja nie powinna być uznana za krzywdzącą wierzycieli: jeśli w jej wyniku dłużnik w zamian za swoje świadczenie otrzymał ekwiwalent, który nadal znajduje się w jego majątku lub posłużył mu do zaspokojenia wierzycieli (wyroki SN z dnia 20 października 2011 r., sygn. IV CSK 39/11, publ. LEX nr 1102265, z dnia 6 października 2011 r., sygn. V CSK 493/10, LEX nr 1102271).

A zatem ekwiwalentność świadczenia w czynności prawnej dokonanej przez dłużnika nie wyłącza możliwości uznania takiej czynności za zdziałaną z pokrzywdzeniem wierzycieli (wyrok SN z dnia 1 grudnia 2006 r., sygn. I CSK 360/06, publ. LEX nr 380957).

Ze stanowiskiem tym koresponduje rozumienie „korzyści majątkowej” otrzymanej przez osobę trzecią: również w tym wypadku fakt, iż w ramach transakcji z dłużnikiem uiściła ona cenę rynkową za daną rzecz, nie wyklucza przyjęcia, iż zyskała ona korzyść majątkową. „Osoba trzecia uzyskuje ‘korzyść majątkową’ w rozumieniu art. 527 kc także wtedy, gdy płaci za rzecz nabytą od dłużnika cenę odpowiadającą wartości rynkowej tej rzeczy. W art. 527 kc nie chodzi bowiem o korzyść majątkową w sensie potocznym, utożsamianą z np. nabyciem rzeczy za cenę niższą od wartości tej rzeczy – w takim przypadku za ‘korzyść’ uważa się różnicę między wartością rynkową rzeczy a zapłaconą ceną. Korzyścią majątkową w

rozumieniu art. 527 kc jest nabycie przez osobę trzecią prawa majątkowego przedstawiającego pewną wartość, przy czym drugorzędne znaczenie ma cena nabycia” (wyrok SA w Poznaniu z dnia 10 czerwca 2015 r., sygn. I ACa 1379/14, publ. LEX nr 1842981, por. także wyroki SA w Gdańsku z 22 kwietnia 2015 r., sygn. V ACa 860/14, publ. LEX nr 1724090, z dnia 28 października 1999 r. sygn. I ACa 638/99, publ. OSA 2002 r., nr 2 poz. 14, wyrok SA w Łodzi z dnia 17 listopada 2016 r., I ACa 600/16, LEX nr 2210932).

III. Podobną do skargi pauliańskiej konstrukcję przewidziano w ustawie Prawo upadłościowe; dział III tytułu III ustawy („Bezskuteczność i zaskarżanie czynności upadłego”) określa szereg sytuacji, w których czynności upadłego są bezskuteczne z mocy prawa (art. 127, 128 a p.u.), bądź na mocy postanowienia sędziego-komisarza (art. 128, 129, 130 i 130 a p.u.) – ich celem jest ochrona wierzycieli przed czynnościami upadłego, które uszczupliły masę upadłości. Jak podkreśla się w literaturze przedmiotu, o ile w odniesieniu do skargi pauliańskiej niezbędne jest wykazanie, że czynność została dokonana „z pokrzywdzeniem wierzycieli”, to czynności określone w art. 127-130 a p.u. za krzywdzące wierzycieli – z założenia – uznaje sama ustawa (A. Jakubecki, Komentarz do art. 127 p.u., w: A. Jakubecki, F. Zedler, *Prawo upadłościowe i naprawcze*. LEX 2011, teza 2).

A zatem do czynności bezskutecznych z mocy prawa należą m. in.:

- czynności prawne dokonane przez upadłego w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, którymi rozporządził on swoim majątkiem, jeżeli dokonane zostały nieodpłatnie albo odpłatnie, ale wartość świadczenia upadłego przewyższa w rażącym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez upadłego lub zastrzeżonego dla upadłego lub dla osoby trzeciej (art. 127 § 1 p.u.),

- przelew wierzytelności przyszłej, dokonany później niż sześć miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 128 a p.u.),

Do czynności, które mogą być uznane za bezskuteczne przez sędziego – komisarza, należą m. in:

- odpłatna czynność prawna dokonana przez upadłego z osobą bliską w terminie sześciu miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 128 p.u.),

- wynagrodzenie za pracę reprezentanta lub określonych pracowników upadłego, które jest rażąco wyższe od przeciętnego wynagrodzenia za tego rodzaju pracę lub usługi i nie jest uzasadnione nakładem pracy; sędzia-komisarz uznaje, że określona część wynagrodzenia

przypadająca za okres przed dniem ogłoszenia upadłości, nie dłuższy jednak niż sześć miesięcy przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jest bezskuteczna w stosunku do masy upadłości, chociażby wynagrodzenie zostało już wypłacone (art. 129 p.u.),

- obciążenie majątku upadłego hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym lub hipoteką morską, jeżeli upadły nie był dłużnikiem osobistym zabezpieczonego wierzyciela, a obciążenie to zostało ustanowione w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości i w związku z jego ustanowieniem upadły nie otrzymał żadnego świadczenia (art. 130 p.u.),

- kary umowne zastrzeżone na wypadek niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania, jeżeli zobowiązanie zostało w znacznej części wykonane przez upadłego lub jeżeli kara umowna jest rażąco wygórowana (art. 130 a p.u.).

Z powyższego wynika, że w ramach regulacji prawa upadłościowego zasadą jest uznanie za krzywdzącą wierzycieli (a zatem bezskuteczną) czynności dokonanej pod tytułem darmym – co w oczywisty sposób uszczupla majątek upadłego – bądź takiej, która jest rażąco nieekwiwalentna. W jednym wypadku (określonym w art. 129 p.u.) czynności sędziego komisarza polegają na doprowadzeniu do ekwiwalentności świadczeń (obniżenie wynagrodzenia).

W podobny sposób uznanie czynności za bezskuteczną zostało ujęte w ustawie z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2016 r., poz. 1574 ze zmian.); za bezskuteczne w stosunku do masy sanacyjnej uznawane są m. in. takie czynności (art. 304 p.r.):

- czynności prawne, nieodpłatne albo odpłatne, którymi dłużnik rozporządził swoim majątkiem, jeżeli wartość świadczenia dłużnika przewyższa w istotnym stopniu wartość świadczenia otrzymanego przez dłużnika lub zastrzeżonego dla dłużnika lub dla osoby trzeciej, dokonane w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego

- zabezpieczenia, które nie zostały ustanowione bezpośrednio w związku z otrzymaniem przez dłużnika świadczenia, ustanowione przez dłużnika w ciągu roku przed dniem złożenia wniosku o otwarcie postępowania sanacyjnego.

Sędzia-komisarz dysponuje również możliwością uznania za bezskuteczne w stosunku do masy sanacyjnej wynagrodzenia reprezentanta lub pracownika dłużnika, które jest rażąco wyższe od przeciętnego wynagrodzenia za tego rodzaju pracę lub usługi i nie jest uzasadnione nakładem pracy (art. 305 p.u.).

IV. Jak z powyższego wynika, przepisy prawa upadłościowego oraz prawa naprawczego inaczej niż kodeks cywilny (w art. 527) ujmują problematykę pokrzywdzenia wierzyciela: o ile w przypadku prawa upadłościowego oraz prawa restrukturyzacyjnego za krzywdzące wierzycieli uznaje się te czynności upadłego/dłużnika, które dokonane są pod tytułem darmym, oraz takie, które doprowadzają do istotnego uszczuplenia majątku upadłego/ dłużnika (p.u.: rażące zniżenie świadczenia, p.n.: istotna różnica w wartości świadczeń), to zupełnie odmienna koncepcja przyjęta jest w kodeksie cywilnym. Za krzywdzące wierzyciela korzystającego ze skargi pauliańskiej uznaje się wszelkie czynności „o charakterze rozporządzającym lub zobowiązująco-rozporządzającym, jednocześnie przysparzające korzyści osobie trzeciej i powodujące krzywdzące dla wierzycieli pomniejszenie majątku dłużnika. Mogą to być nie tylko czynności nieodpłatne, lecz także odpłatne, a nawet ekwiwalentne” (A. Janiak, Komentarz do art. 527 kc, w: A. Kidyba, *Kodeks cywilny. Komentarz*, tom III, LEX 2014, teza 25).

Jak była o tym mowa wyżej, w świetle ugruntowanego orzecznictwa sądowego tylko wówczas określona transakcja nie jest uznawana za krzywdzącą wierzycieli, jeśli w jej wyniku dłużnik w zamian za swoje świadczenie otrzymał ekwiwalent, który nadal znajduje się w jego majątku lub posłużył mu do zaspokojenia wierzycieli.

Należy w tym miejscu podkreślić, że osoba trzecia nie ma żadnego wpływu na sposób wydatkowania przez dłużnika otrzymanego przez niego ekwiwalentu za zbyty składnik majątkowy: w szczególności nie może ona doprowadzić do tego, aby dłużnik z tej kwoty spłacał wierzycieli.

V. Konsekwencją takiej różnicy w określeniu pokrzywdzenia wierzyciela jest także odmienne ukształtowanie środków ochrony osoby trzeciej przed egzekucją z jej majątku.

Kwestię obrony osoby trzeciej przed skargą pauliańską (w sytuacji, gdy spełnione są przesłanki wystąpienia ze skargą) reguluje art. 533 kodeksu cywilnego stanowiący, iż osoba trzecia, która uzyskała korzyść majątkową wskutek czynności prawnej dłużnika dokonanej z pokrzywdzeniem wierzycieli, może zwolnić się od zadośćuczynienia roszczeniu wierzyciela żądającego uznania czynności za bezskuteczną, jeżeli zaspokoi tego wierzyciela albo wskaże mu wystarczające do jego zaspokojenia mienie dłużnika.

A zatem według „klasycznego” ujęcia skargi pauliańskiej osoba trzecia może bronić się przed tym roszczeniem na dwa sposoby:

- bądź przez zaspokojenie wierzytelności (przy czym wystarczy, gdy osoba trzecia spełni świadczenie o wartości odpowiadającej uzyskanej przez nią korzyści majątkowej – zob. M. Pyziak – Szafnicka, w: *System Prawa Prywatnego, Prawo zobowiązań, Część ogólna*, tom 6 pod red. A. Olejniczaka, s. 1282, W. Popiołek (w:) *Kodeks cywilny. op. cit.*, s. 224),

- bądź przez wskazanie majątku dłużnika, który wystarczy do zaspokojenia wierzyciela (jeżeli nie ma wątpliwości, że to wskazanie doprowadzi do zaspokojenia wierzyciela – wyrok SN z dnia 16 marca 2006 r., sygn. III CSK 8/2006, publ. OSNC 2006, nr 12, poz. 207).

Ustawa prawo upadłościowe przed 2016 r. nie przewidywała odrębnej regulacji dotyczącej ochrony osoby trzeciej, jednak art. 131 tej ustawy stanowi, iż w zakresie nieuregulowanym stosuje się odpowiednio przepisy kodeksu cywilnego o ochronie wierzyciela w przypadku niewypłacalności dłużnika. Przepis ten stanowił podstawę stosowania w postępowaniu upadłościowym m. in. art. 533 kc (tak – pośrednio – wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 3 grudnia 2013 r., sygn. I ACa 917/13, LEX nr 1515259). Jednak od dnia 1 stycznia 2016 r. ochrona osoby trzeciej, z którą upadły dokonał czynności prawnej, uległa istotnemu wzmocnieniu, na skutek zmiany art. 133 p.u.n., wprowadzonej przez art. 428 pkt 78 lit. a ustawy z dnia 15 maja 2015 r. – Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. z 2016 r., poz. 1574 ze zmian.). Artykuł 134 ust. 1 p.u. w obecnym brzmieniu stanowi zatem, że jeżeli czynność upadłego jest bezskuteczna z mocy prawa lub została uznana za bezskuteczną, to, co wskutek tej czynności ubyło z majątku upadłego lub do niego nie weszło, podlega przekazaniu do masy upadłości, a jeżeli przekazanie w naturze jest niemożliwe, do masy upadłości wpłaca się równowartość w pieniądzu. Za zgodą sędziego-komisarza druga strona czynności może zwolnić się z obowiązku przekazania do masy upadłości tego, co wskutek tej czynności z majątku upadłego ubyło, przez zapłatę różnicy między wartością rynkową świadczenia dłużnika z dnia zawarcia umowy, a wartością świadczenia otrzymanego przez dłużnika. Na postanowienie sędziego-komisarza przysługuje zażalenie.

Analogiczny zakres ochrony ustawodawca wprowadził w postępowaniu restrukturyzacyjnym: zgodnie z art. 307 ust. 2 ustawy Prawo restrukturyzacyjne, za zgodą sędziego-komisarza druga strona czynności może zwolnić się z obowiązku przekazania do masy sanacyjnej tego, co wskutek tej czynności z majątku dłużnika ubyło, przez zapłatę różnicy między wartością rynkową świadczenia dłużnika z dnia zawarcia umowy, a wartością świadczenia otrzymanego przez dłużnika.

Innymi słowy: w przypadku „klasycznej” skargi pauliańskiej, regulowanej przez przepisy kodeksu cywilnego, osoba trzecia może się zwolnić od roszczeń poprzez zapłatę należności wierzyciela – do wysokości uzyskanej przez nią korzyści majątkowej. W tym miejscu ponownie należy przypomnieć ugruntowaną w orzecznictwie sądowym zasadę, że „osoba trzecia uzyskuje ‘korzyść majątkową’ w rozumieniu art. 527 kc także wtedy, gdy płaci za rzecz nabytą od dłużnika cenę odpowiadającą wartości rynkowej tej rzeczy” (wyrok SA w Poznaniu z dnia 10 czerwca 2015 r., sygn. I ACa 1379/14, publ. LEX nr 1842981, i inne powołane wyżej orzecznictwo). W takiej sytuacji, osoba trzecia może się zwolnić od roszczenia z art. 527 kc poprzez zaspokojenie dochodzonej wierzytelności – do wysokości wartości rynkowej nabytej rzeczy (mimo tego, że już wcześniej zapłaciła uczciwą, rynkową cenę dłużnikowi).

Będzie zwolniona z tego obowiązku, jeśli ekwiwalent otrzymany przez dłużnika nadal znajduje się w jego majątku lub posłużył mu do zaspokojenia wierzycieli (wyrok SN z dnia 20 października 2011 r., sygn. IV CSK 39/11, publ. LEX nr 1102265, i inne powołane wyżej orzecznictwo). Natomiast jeśli dłużnik w inny sposób – niż zaspokojenie wierzycieli – spożytkował „ekwiwalent” otrzymany od osoby trzeciej, np. cenę za nabycie nieruchomości roztrwonił, osoba trzecia jest zobowiązana do zapłaty (bądź do wskazania mienia należącego do dłużnika). W innym wypadku, musi znosić egzekucję ze swojego majątku, tzn. z tego jego składnika, który nabyła od dłużnika. Jakiegokolwiek jej roszczenia mogą być kierowane, następczo, do dłużnika (art. 518 § 1 pkt 1 kc). Na dolegliwość sytuacji osoby trzeciej może wpływać również fakt poczynienia nakładów na rzecz, z której egzekucja jest prowadzona – a która to okoliczność jest bez znaczenia dla konstrukcji art. 533 kc.

Nie ulega wątpliwości, że osoba trzecia, która dokonała czynności z dłużnikiem prowadzącej do pokrzywdzenia wierzycieli, korzysta z gwarancji o wiele wyższych na tle ustaw Prawo upadłościowe oraz Prawo restrukturyzacyjne. Aby uniknąć egzekucji, osoba taka zobowiązana jest do zapłaty różnicy między wartością rynkową świadczenia dłużnika z dnia zawarcia umowy, a wartością świadczenia otrzymanego przez dłużnika (należy jednakowoż zaznaczyć, że na takie zwolnienie od odpowiedzialności musi wyrazić zgodę sędziego – komisarz). Regułą jest zatem, że osoba ta zwraca jedynie tę wartość, jaką rzeczywiście zyskała na transakcji z dłużnikiem, nie uiszcza za to żadnego ekwiwalentu. Jeśli otrzymane świadczenie było darowizną, podlega zwrotowi jego rynkowa wartość; jeśli np. jego cena sprzedaży była niższa od rynkowej, zwrot obejmuje tę różnicę, osoba trzecia uiszcza w takim

wypadku rzeczywistą, rynkową cenę nabycia rzeczy lub prawa. Konsekwentnie należy przyjąć, iż jeśli transakcja była ekwiwalentna, osoba trzecia jest zwolniona (tzn. może być zwolniona przez sędziego – komisarza) z obowiązku zwrotu jakiegokolwiek korzyści. Konstrukcja ta rozwiązuje również problem ewentualnych nakładów, poczynionych przez osobę trzecią na rzecz – istotna jest wartość rzeczy z dnia zawarcia umowy. Nie ma także znaczenia, na jaki cel dłużnik przeznaczył otrzymane świadczenie – czy je roztrwonił, czy może ono służyć zaspokojeniu wierzycieli.

VI. Powody tak istotnego zróżnicowania (w trzech przywołanych ustawach) sytuacji osoby trzeciej, dokonującej czynności z dłużnikiem, nie są jasne. Rzecznik Praw Obywatelskich dostrzega, że postępowanie upadłościowe ma szczególny cel, którym jest „ochrona grupowego interesu wierzycieli poprzez optymalizację wykorzystania majątku upadłego, ochronę masy upadłości oraz ograniczenie autonomii wierzycieli w zakresie ochrony ich indywidualnych interesów” (P. Gil, *Zaskarżenie przed sądem czynności upadłego dokonanych z pokrzywdzeniem wierzycieli masy upadłości*, Warszawa 2016, s. 39). Niemniej jednak wydaje się, że owo ograniczenie autonomii wierzyciela działa przede wszystkim wobec innych wierzycieli (konieczne jest uwzględnienie interesów każdego z nich), a nie względem upadłego/dłużnika bądź też osoby trzeciej.

Faktem jest, że przesłanki skargi pauliańskiej oraz przesłanki odpowiedzialności prawnej osoby trzeciej na tle postępowania upadłościowego oraz postępowania restrukturyzacyjnego są odmienne. W tym drugim wypadku, przesłanki te mają charakter obiektywny: czynności dłużnika są uznawane za bezskuteczne (z mocy prawa bądź na skutek rozstrzygnięcia sędziego-komisarza) zasadniczo w sytuacji nieekwiwalentności świadczenia otrzymanego przez dłużnika (np. różnica świadczeń jest „rażąca” w postępowaniu upadłościowym, „istotna” w postępowaniu restrukturyzacyjnym). Natomiast na tle tych ustaw nie mają znaczenia prawnego przesłanki skargi pauliańskiej wskazane wyżej w pkt 5 i 6, czyli: subiektywna wiedza osoby trzeciej o tym, że dłużnik działał z pokrzywdzeniem wierzycieli (bądź okoliczność, że przy zachowaniu należytej staranności osoba trzecia mogła się o tym dowiedzieć) oraz jej zła wiara (z zastrzeżeniem odmiennej regulacji w przypadku czynności pod tytułem darmym: art. 528 kc). A więc w ramach postępowania upadłościowego oraz postępowania restrukturyzacyjnego ewentualne zawinienie osoby trzeciej nie ma znaczenia prawnego, a swym majątkiem odpowiada również osoba działająca w dobrej wierze.

Jest również oczywiste, że w przypadku postępowania upadłościowego oraz postępowania restrukturyzacyjnego trudno byłoby stosować drugie z uprawnień, przewidzianych przez art. 533 kc (wskazanie wystarczającego dla zaspokojenia wierzyciela mienia dłużnika) – ostatecznie to sędzia-komisarz decyduje o sposobie rozdysponowania majątkiem dłużnika, z założenia niewystarczającym na pokrycie wszystkich zobowiązań (art. 351 p.u.).

Niemniej jednak pojawia się pytanie, czy te odmienności uzasadniają tak istotne zróżnicowanie ochrony prawnej osoby trzeciej, która dokonała czynności prawnej z dłużnikiem. Należy przy tym zaznaczyć, że do 2016 r. obrona osoby trzeciej w prawie upadłościowym kształtowała się analogicznie do tej przewidzianej w art. 533 kc (stosowanym na mocy art. 131 u.p.), a uzasadnienie projektu ustawy wprowadzającej nowe rozwiązania prawne, obowiązujące od 1 stycznia 2016 r., nie zawiera bliższego wyjaśnienia tych kwestii (por. druk sejmowy nr 2824 Sejmu VII kadencji).

W związku z powyższym, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t. jedn: Dz. U. z 2017 r., poz. 958), uprzejmie proszę Pana Ministra o wskazanie, jakie były powody odmiennego ukształtowania instytucji bezskuteczności czynności prawnej na tle wyżej wskazanych ustaw i przekazanie Rzecznikowi stanowiska w tej sprawie.

Z poważaniem

[Stanisław Trociuk]